

POETİK İSYANIN EPİSTEMİK PEDAGOJİSİ VE ESKİ DÜZENİN UYKUSUNU KAÇIRAN ALTERNATİF ÜNİVERSİTE: HETEROBİLİM OKULU

Sami YAĞMURLU

ÖZET

Heterobilim Okulu, düşüncenin tekil disiplinlerde daraldığı bir dönemde eleştirel çoğulluk fikrini merkeze alarak bilginin kurumsal ve ideolojik kuşatılmışlığına karşı yeni bir epistemik alan açmayı hedefler. Okul, bilginin yalnızca yöntem değil aynı zamanda bir iktidar düzeni olduğunu vurgular; bu nedenle hem akademinin dogmatik alışkanlıklarını hem de popüler söylemin yüzeyselliğini eşzamanlı olarak hedef alır. Heterobilim, bilginin kaynaklarını, dolaşımını ve meşruiyet iddialarını sorgularken, düşünmeyi konforlu disiplin sınırlarından çıkarıp çatışmalı bir çoğullukta yeniden kurar. Bu yaklaşım, "bilgi düzeni"ni sarsma niyeti taşıyan polemikçi bir hamle olarak, hem kuramsal hem politik bir müdahale işlevi görür.

SUMMARY

The Heteroscience School seeks to open a new epistemic space in an era when thought has been narrowed by isolated disciplines, placing critical plurality at its core against the institutional and ideological enclosure of knowledge. It emphasizes that knowledge is not merely a method but a form of power, thus targeting both the dogmatic habits of academia and the superficiality of popular discourse. Heteroscience interrogates the sources, circulation, and claims of legitimacy behind knowledge, pulling thought out of the comfort of disciplinary boundaries and reconstructing it within a field of productive conflict. This approach functions as a polemical intervention aiming to unsettle the prevailing "knowledge order," serving simultaneously as a theoretical and political act.

Türkiye'nin düşünce sahnesi, uzun süredir sözcüklerin gölgesinde dolaşıp duran bir hayaletle meşgul: *bilginin kendisine ne olduğu*. Üniversitelerin mekân ve zihniyet bakımından çöküşüne; akademinin popülerleşme uğruna bilimi bir "like ekonomisi"ne dönüştürmesine; siyasetin de bilgiyi manipülatif bir aygıtla indirgemesine itiraz eden çok ses var. Fakat bunların çoğu, aynı yorgun yöntemlerin, aynı çürümüş kalıpların içinden konuşuyor. Heterobilim Okulu'nun asıl önemi, tam burada ortaya çıkıyor: O, mevcut bilgi düzenine içeriden ufak rötuşlar yapan bir reform hareketi değil; bilginin topografyasını kökten yeniden çizmeye çalışan bir girişim.

Heterobilim'i en kolay kategorize edenler onu "disiplinlerarası" bir söylem sanabilir. Oysa tam tersidir. Heterobilim, disiplinlerarası çalışmanın hâlâ disiplinlerin tahakkümü altında olduğunu, bilginin kök hücrelerini kurtaramadığını öne sürer. Sosyolojiden ödünç kavram alıp psikolojiye yamamak, yahut fizikten metaforlar devşirip siyaset bilimine serpiştirmek, Heterobilim'in gözünde yalnızca bilgi alanları arasındaki çitlerin üstünden atlanmış birer kolay manevradır. Oysa çitin kendisi yerinde durur. Heterobilim, işte o çitlerin sökülmesini talep eder.

Bu sökülme talebi, epistemolojik bir saldırıdan çok, etik bir tutumdur. Çünkü bu okulun temel tezi şudur: Bilgi, yalnızca bilen özneye değil, bilginin ait olduğu gerçekliğe karşı da sorumludur. Bu nedenle "tanıklık" kavramını epistemik merkeze yerleştirir. Tanıklık, salt gözlem yapmak değildir; gözlenen şeye ahlaki bir borç

hissetmektir. Yani Heterobilim, bilginin soğukkanlılığını kırar. Nesnellik bir "duygu yoksunluğu" değil, duyguyu disipline etme biçimidir. Bu bakımdan Heterobilim Okulu, çağdaş bilimin kendisine ilan edilmemiş itiraflarını yüzüne vurur: Tarafsız olduğunu iddia eden çoğu yöntem, gerçekte kendi kör noktalarını saklamak için objektiflik maskesi takar. Tanıklık, bu maskeyi düşürme girişimidir.

Bu epistemik modelin ontolojik bir zemini de var: İçkinlik. Heterobilim'e göre varlık, tek bir merkezi otoritenin düzenlediği bir üst-kat planına göre değil; çok-merkezli, kıvrımlı, etkileşimsel bir düzende var olur. Bu nedenle insan, toplum, doğa ve mekân arasında kurulan hiyerarşiler epistemik şiddet üretir. Şiddetin kaynağı, bilgi formunun kendisidir; yalnızca iktidarın uyguladığı bir operasyon değil. Heterobilim burada Spinoza'dan geçen içkinlik çizgisinin Türkiye'ye özgü, coğrafi yer duygusuyla harmanlanmış bir versiyonunu üretir. "Yer"i, yalnızca mekânsal bir koordinat değil, bilginin oluştuğu bir coğrafi beden olarak ele alır. Böylece bilgi üretimi, soyut bir akademik etkinlikten çıkar; toprağın ve hafızanın katıldığı bir eyleme dönüşür.

Elbette bu yaklaşımın karşısında duran bir dizi itiraz da var. En yaygını, Heterobilim'in teorik olarak aşırı yoğun, dil olarak zaman zaman zorlayıcı bir söylem kullanmasıdır. Bu itirazın temelinde, "girift olan her şey gereksizdir" şeklindeki tembel varsayım yatar. Oysa düşüncenin kendisi zaten girift bir faaliyettir; sadeleşme talebi çoğu zaman kapitalist hız çağının, her metni tüketim ürünü hâline getirme arzusundan beslenir. Heterobilim'in dili bu hız ekonomisinin dışında kalır; bu yüzden de kimi çevrelerde rahatsızlık uyandırır. Çünkü anlaşılması emek isteyen her düşünce, bugünlerde doğrudan "elitist" yaftasıyla harcanmaya çok müsaittir.

Diğer bir itiraz, Heterobilim'in pratikle ilişkisine yöneliktir. Evet, bu okul bir "kıraathâne"¹ fikri ortaya koyuyor; saha çalışması, kamusal üretim, entelektüel dayanışma ve alternatif kurumsallaşma modelleri öneriyor. Ancak eleştirmenler, bu modellerin henüz geniş ölçekli bir toplumsal karşılık bulamadığını, çoğu eylemin mikroskopik düzeyde kaldığını ileri sürüyor. Bu eleştirinin haklılık payı var; fakat bu da Heterobilim'in doğasına içkin bir durum. Çünkü bu okul, toplumsal dönüşümü "niceliksel genişleme" üzerinden değil, "niteliksel derinlik" üzerinden tarif ediyor. Yani amaç, kalabalık bir yapı kurmak değil; düşünceyi yeniden yapılandırmak için uygun sıcaklığı taşıyan bir çekirdek oluşturmak. Tarihte birçok düşünce hareketi önce çekirdekten başlamış, niceliği sonra tasarlamıştır. Heterobilim'i bu açıdan erken yargılamak kolaycılık olur.

Bununla birlikte, Heterobilim Okulu'nun en güçlü tarafı, kuramsal modelleri birer soyutlama olarak bırakmaması. "Fren" kavramını etik bir zorunluluk hâline getirmesi, yalnızca siyasal iktidarın değil, bilgi üreticisinin gücünü sınırlaması gerektiği fikrini gündeme taşır. Modern akademi, gücü sınırlamayı yalnızca politikacılardan bekler; kendi iç şiddetini görmez. Heterobilim ise tam bu noktada gerçek bir polemik açar: Akademik iktidar da frenlenmelidir. Bilgiyi çitleyen, merakı kurumlaştıran, yöntemi fetişleştiren her akademik yapı, düşüncenin kamusal niteliğini aşındırır. Heterobilim bu yapıyı teşhir ettiği için, akademinin konforuna alışmış çevrelerden gelen tepki kaçınılmazdır.

Estetik boyutu ise genellikle gözden kaçırılır. Oysa Heterobilim'in **poetik bir damar taşıması, onu geleneksel felsefi okullardan ayırır**. "Merhametin geometrisi" gibi ifadeler, yalnızca metafor değildir; bilginin bir duyuş

¹ Kıraathâne, yalnızca çay buharının kitap kokusuna karıştığı eski bir mekân değil; hafızanın, sözün, ritmin ve kamusal vicdanın aynı masaya oturduğu sessiz bir düşünce durağıdır; sokaktan gelen uğultunun zihinde durulduğu, kelimelerin çınlayarak insanın iç sıcaklığını ayarladığı bir arakesit mekânıdır. Osmanlı'dan bugüne uzanan bu kültür, okumayı bir tören, konuşmayı bir nezâket, tartışmayı bir erdem, birlikte düşünmeyi ise bir toplumsal nefes biçimi sayar; Kıraathâne böylece hem kök hem kanat taşır. Kökü geleneğin çay bardağındadır; kanadı fikirlerin kıvılcımında. Heterobilim Okulu açısından kıraathâne, aklın logosu ile sohbetin nefesinin füzyon olduğu o sıcak eştir; burada düşünce ne akademinin donuk duvarlarına ne de sokak gürültüsünün savruk akışına sığar, ikisinin arasında insanın kendi ritmini bulduğu bir bilinç mekânına dönüşür.

biçimi olduğunu hatırlatan bir estetik müdahaledir. Bu poetik tavır, düşünceyi steril bir laboratuvar faaliyetinden çıkararak yeniden yaşama eklemeyi amaçlar. Sırf bu yüzden bile Heterobilim, düşüncenin akademik sterilizasyonuna karşı bir direniş hattı oluşturur. Çünkü bugün bilgi, duygudan arındırılmış, eylemden yalıtılmış, estetikten kovulmuş hâliyle neredeyse işlevsizleşmiştir.

Tüm bunlar Heterobilim'i kusursuz bir okul yapmaz. Ama kusursuzluk zaten totaliter bir arzudur. Önemli olan, onun düşünce alanında açtığı yarıktır. Bu yarık, Türkiye'nin entelektüel coğrafyasında pek uzun süredir görülmeyen türden bir enerjiyi işaret eder: Mevcut bilgi düzenine karşı, hem teorik hem etik hem de poetik boyutta kapsamlı bir karşı hamle. Heterobilim'in katkısı, belki de ilk etapta tam da budur: Bilginin kıvrımını geri getirmek.

Sonuç olarak Heterobilim Okulu, Türkiye'nin düşünce hayatına yalnızca yeni kavramlar değil, yeni bir duyarlık da kazandırıyor. Bir yandan bilginin çitlerini söküyor, öte yandan duvarları aşındıran poetik bir ritim öneriyor. Kimi zaman sert, kimi zaman incelikli ama her zaman özenli bir polemikle, bilgi alanında bir boşluğu işaret ediyor: *Sorumlulukla düşünme boşluğu*. Bu boşluk kapanmadıkça, ne akademinin krizi çözülür ne kamusal tartışmanın çürümesi.

Heterobilim, işte bu boşluğu doldurmak için atılmış bir kıvılcım gibi duruyor. Kıvılcımın büyüüp büyümeyeceği henüz bilinmez; fakat yangın ihtimali bile, eski düzenin uykusunu kaçırmaya yetiyor.